

- (۱) ضربان قلب و حرکت دستی که لرزش دارد اختیاری نیست؛ ولی حرکات پا برای رفتن به سوی یک مقصد و حرکات دست در هنگام غذا خوردن اختیاری و تابع اراده انسان است.
- (۲) *اختیار را تعریف کنید. اختیار، به معنای توانایی بر انجام یک کار یا ترک آن است.
- (۳) *اختیار یک حقیقت وجدانی است که هر انسانی آن را در خود می یابد.
- (۴) کسی که اختیار را در سخن یا بحث انکار می کند، در عمل از آن بهره می برد.
- (۵) انسان در چه اموری از خود اختیاری ندارد؟ بسیاری از امور اختیاری نیست و ما در وقوع آنها نقشی نداریم. به عنوان مثال، هیچ یک از ما در عملکرد دستگاه های مختلف بدن خود، مانند دستگاه گوارش و یا گردش خون، و همچنین در قوانین حاکم بر طبیعت مانند قانون جاذبه زمین، توالی فصلها و... نقشی نداریم.
- (۶) *شواهد وجود اختیار در انسان را نام ببرید. الف) تفکر و تصمیم ب) احساس رضایت یا پشیمانی ج) مسئولیت پذیری
- (۷) *توضیح دهید "تفکر و تصمیم" چگونه می تواند دلیلی بر وجود اختیار در انسان باشد؟ هر کدام از ما همواره تصمیم هایی می گیریم و برای این تصمیم ها ابتدا اندیشه می کنیم و جوانب آن را می سنجیم و سپس دست به عمل می زنیم. گاهی نیز دچار تردید می شویم که از میان چندین راه و چندین کار کدام را انتخاب کنیم. دست آخر، پس از بررسی های لازم، یکی را برگزیده و عمل می کنیم.
- (۸) *بیت «این که فردا این کنم یا آن کنم خود دلیل اختیار است ای صنم» بیانگر کدام یک از نشانه های اختیار است؟ تفکر و تصمیم
- (۹) *مصرع «گر نبودی اختیار این شرم چیست؟ بیانگر کدام یک از نشانه های اختیار است؟ احساس رضایت یا پشیمانی
- (۱۰) *احساس رضایت یا پشیمانی را به عنوان یکی از نشانه های وجود اختیار در انسان تعریف کنید. هرگاه در کاری موفق شویم، احساس رضایت و خرسندی وجودمان را فرا می گیرد. این احساس رضایت نشانه آن است که آن کار را از خود و نتیجه اراده و تصمیم عاقلانه خود می دانیم. گاه نیز در کاری مرتکب اشتباه می شویم و به خود یا دیگری زیان می رسانیم. در این هنگام احساس ندامت و پشیمانی می کنیم و با خود می گوئیم ای کاش آن کار را انجام نمی دادم. این احساس ندامت نشانگر آن است که من توان ترک آن کار را داشته ام.
- (۱۱) مسئولیت پذیری را به عنوان یکی از نشانه های وجود اختیار در انسان تعریف کنید. هر کدام از ما خودمان را مسئول کار های خود می دانیم. به همین جهت آثار و عواقب عمل خود را می پذیریم و اگر به کسی زیان رسانده ایم، آن را جبران می کنیم. عهد ها و پیمان ها نیز بر همین اساس استوارند. بنابراین، اگر کسی پیمان شکنی کند و مسئولیتش را انجام ندهد خود را مستحق مجازات می داند.
- (۱۲) *بیت «هیچ عاقل مرکلوخی را زند-هیچ با سنگی عتابی کس کند؟» بیانگر کدام یک از شواهد وجود اختیار در انسان است؟ مسئولیت پذیری
- (۱۳) *پیام آیه ی (اِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ اَمَّا شَاكِرًا وَّ اَمَّا كَفُورًا) را بنویسید. خداوند متعال متناسب با قوه اختیار بشر را راهنمایی کرده و او را مختار گذاشته است که از راهنمایی خداوند استفاده کند و سپاسگزار باشد، یا ناسپاسی کند و از هدایت و لطف الهی بهره نبرد و مسیر شقاوت را پیماید.
- (۱۴) موضوع آیه (اِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ اَمَّا شَاكِرًا وَّ اَمَّا كَفُورًا) چیست؟ الف) اختیار انسان ب) اختیار یک تقدیر الهی ج) انسان مسئول کارهای خویش است.

(۱۵) با تدبیر در آیه «ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ» توضیح دهید علت گرفتار شدن گناهکاران به آتش دوزخ چیست؟ انسان مسئول کارهای خویش است. و اگر ناسپاسی کند و از هدایت و لطف الهی بهره نبرد و مسیر شقاوت را بپیماید گرفتار آتش دوزخ خواهد شد.

(۱۶) * «آیه ذَلِكْ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ» از نشانه های اختیار به اشاره دارد.

الف- احساس رضایت یا پشیمانی ب- مسئولیت پذیری

(۱۷) چرا خداوند قدرت اختیار و اراده را به انسان عطا فرموده است؟ خداوند قدرت اختیار و اراده را به انسان عطا کرده و از ما خواسته است با استفاده از آن، برای زندگی خود برنامه ریزی کنیم و در مسیر رشد و کمال تا آنجا پیش برویم که جز خداوند کسی به عظمت آن آگاه نیست.

(۱۸) * زمینه ساز شکوفایی اختیار انسان ها، قانونمندی جهان هستی است.

(۱۹) بر این جهان قانونمند قدر و قضای الهی حاکم است.

(۲۰) معنای لغوی «تقدیر» را بنویسید. اندازه گرفتن

(۲۱) «حکم کردن» و «حتمیت بخشیدن» معنا و مفهوم چه واژه ای است؟ قضا

(۲۲) معانی مختلف قضا را بنویسید. است «به انجام رساندن»، «پایان دادن»، «حکم کردن» و «حتمیت بخشیدن»

(۲۳) قضا و قدر را تعریف کنید. مخلوقات جهان، از آن جهت که خدای متعال با علم خود، اندازه، حدود، ویژگی، موقعیت مکانی و زمانی آنها را تعیین می کند، مقدر به تقدیر الهی هستند و از آن جهت که با فرمان و حکم و اراده ی الهی ایجاد می شوند، به قضای الهی وابسته اند.

(۲۴) موجودات جهان از چه جهت مقدر به تقدیرات الهی هستند؟ از جهت حدود، اندازه، ویژگی و موقعیت زمانی و مکانی

(۲۵) موجودات جهان از کدام جهت قضای الهی هستند؟ از آن جهت که با حکم و فرمان و اراده الهی ایجاد می شوند.

(۲۶) نقشه جهان خلقت و نظام تعیین شده میان موجودات مربوط به تقدیر الهی است.

(۲۷) به اجرا در آوردن نقشه جهان خلقت و خلق موجودات مربوط به قضای الهی است. (ص: غ)

(۲۸) اگر وضع جهان غیر از این بود، یعنی تحت نظام قدر و قضای الهی قرار نداشت (قانونمند نبود)، آیا می توانستیم با همین اطمینان خاطری که اکنون داریم، با اختیار خود دست به انتخاب زده و در این جهان کار و فعالیت کنیم؟

فقط با زندگی در یک جهان قانونمند است که امکان بهره مندی از اختیار و انتخاب وجود دارد، زیرا اگر وقایع

جهان قانونمند نبود و همه چیز اتفاقی رخ میداد، انسان نمی دانست باید دست به چه انتخابی بزند.

(۲۹) چرا فقط با زندگی در یک جهان قانونمند امکان انتخاب، حرکت و فعالیت وجود دارد؟ زیرا اگر وقایع و رخدادهای جهان قانونمند نبود و همه چیز همه چیز اتفاقی رخ می داد، انسان نمی دانست باید دست به چه انتخابی بزند.

(۳۰) * کسانی که می پندارند قدر و قضای الهی با اختیار انسان ناسازگار است، چه پندار نادرستی از تقدیر دارند؟ تصور می کنند تقدیر، چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است که وقتی به حادثه ای تعلق گرفت، هر قانونی را لغو و هر نظمی را برهم می زند.

ادامه سوالات درس پنجم دین و زندگی (۳) پایه دوازدهم رشته های تجربی و ریاضی

(۳۱) برخی پنداشته اند که قضا و قدر الهی با اختیار انسان ناسازگار است، و تصور می کنند تقدیر، چیزی غیر از قانونمندی جهان و نظم در آن است هر قانونی را لغو و هر نظامی را برهم می زند؛ جواب شما چیست؟ هر چیزی مهندسی و قاعده خاص خود را دارد و تمام جهان بر آن قواعد بنا شده است و این قواعد، توسط انسان قابل یافتن و بهره گیری است. بدون پذیرش قدر و قضای الهی هیچ نظامی برقرار نمی شود و هیچ زمینه ای برای کار اختیاری پدید نمی آید.

(۳۲) حرکت و تغییر مکان و تصمیم گیری امیرالمؤمنین (ع) از دیوار کج و سست به طرف دیوار محکم چه نگرشی نسبت به قضا و قدر را نشان داد؟ اعتقاد به قضا و قدر، نه تنها مانع تحرک و عمل انسان نیست، بلکه عامل و زمینه ساز آن است.

(۳۳) اعتقاد به قضا و قدر نه تنها مانع تحرک و عمل انسان نیست بلکه عامل و زمینه ساز آن است. (ص غ)

(۳۴) ویژگی ها، کیفیت ها و کلیه روابط میان موجودات تقدیر الهی هستند.

(۳۵) نمونه هایی از تقدیرات الهی را بنویسید. آب در چه درجه ای به جوش می آید، تعداد الکترون های هر عنصر، ماه در کدام مدار دور زمین گردش می کند، بدن انسان از چه اعضایی تشکیل شده است.

(۳۶) خداوند این گونه تقدیر کرده که انسان کارهایش را «با اختیار انجام دهد» و کسی نمی تواند از اختیار که ویژگی ذاتی اوست، فرار کند.

(۳۷) فرار از اختیار باز هم یک کار اختیاری است چون با اراده خود انجام می شود.

(۳۸) * چگونه می توان هم به قضا و اراده الهی معتقد بود و هم انسان را موجودی مختار دانست که کارهایش را با اراده خودش انجام می دهد؟

وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر، خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده ایم، آن کار انجام نمی گیرد؛ در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می زند همگی وابسته به اراده خداوند است؛ یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.

(۳۹) * چگونه می توان کار انسان را هم به اراده و اختیار او نسبت داد و هم به اراده خداوند؟ (جواب سؤال قبلی)

(۴۰) * رابطه اختیار انسان با اراده خداوند را بنویسید. (جواب سؤال قبلی)

(۴۱) علل عرضی را با ذکر یک مثال توضیح دهید. در پیدایش هر پدیده ممکن است چند عامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت کنند. هریک از عوامل و عناصر اثر خاصی را، مستقل از دیگری، اعمال می کند این گونه علل را «علل عرضی» می گویند. در علل عرضی، هر عامل به طور مستقیم نقش خاصی را برعهده دارد که با نقش دیگری متفاوت است.

(۴۲) * مجموعه عوامل مستقل در «پرورش گل» از کدام نوع علت است؟ علل عرضی

(۴۳) * همه عوامل بوجود آورنده معلول، مستقیماً در پیدایش آن مؤثرند. (ص غ) (غلط)

(۴۴) * علل طولی را با ذکر مثال توضیح دهید. گاهی تأثیر چند عامل در پیدایش یک پدیده این گونه است که یک عامل در عامل دوم اثر می گذارد و عامل دوم در عامل سوم تأثیر می کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند. برای مثال، به هنگام نوشتن، چند عامل در طول هم در انجام این کار دخالت دارند: نفس یا روح که اراده نوشتن می کند؛

ساختار عصبی بدن که با اراده نفس، موجب حرکت دستان می شود؛ دست که قلم را به حرکت در می آورد؛ قلم که با حرکت خود در صفحه، جملات را می نگارد.

(۴۵) * اراده انسان که بر آمده از نفس است در طول اراده خداست.

(۴۶) اراده از نفس یا روح پدید می آید.

- ۴۷) کار اختیاری انسان ناشی از اراده و اراده هم ناشی از نفس است.
- ۴۸) * وجود اختیار و اراده در انسان به علت اراده و خواست اوست. (ص/غ)
- ۴۹) * اختیار و اراده انسان در طول اراده خداست.
- ۵۰) * فعل اختیاری انسان در چه زمانی صورت می گیرد؟ زمانی که انسان اراده کند.
- ۵۱) * تقدیر الهی، شامل چه اموری است؟ تقدیر الهی، شامل همه ویژگی ها و کیفیت ها و روابط میان موجودات می شود.
- ۵۲) * ویژگی ها و روابط میان موجودات بیانگر تقدیر الهی است.
- ۵۳) * یکی از تقدیرات الهی برای انسان این است که او دارای اختیار باشد.

فعالیت های دین و زندگی پایه دوازدهم رشته های تجربی و ریاضی

درس پنجم (قدرت پرواز)

تدبر در قرآن ص ۵۷

در آیات زیر آن تأمل کنید و توضیح دهید چگونه محتوای این آیات می تواند نشانی از وجود اختیار در انسان باشد؟

قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا

آیه ۱۰۴ سوره انعام ---- بیانگر این است که خداوند رهنمودها و دلایل روشن خود را برای ما انسانها می فرستد و این انسان است که باید بر اساس تفکر و تصمیم با این رهنمودها مواجه شود. او هم می تواند این دلایل روشن را نادیده بگیرد و تصمیم به مخالفت و نادیده گرفتن آنها بگیرد و هم می تواند با تفکر و تصمیم درست، دست به انتخاب صحیح زند، و به نفع خویش گام بردارد. اشاره آیه به داشتن قدرت تفکر و تصمیم گیری نشانه ای از اختیار انسان است.

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

هم چنین آیه ۱۸۲ آل عمران، ---- اشاره به این نکته دارد که انسان مسئول اعمال خویش است و عذاب اخروی وی نتیجه اعمالی است که در دنیا انجام داده است. اشاره خداوند به این مطلب نشان از اختیار انسان است. زیرا اگر انسان اختیاری در انجام اعمال خود نداشت یقیناً مسئول کردار خود نیز نبود و نباید به خاطر این رفتارها مجازات می شد.

بررسی ص ۵۹

با اینکه قضای الهی و اختیار، هر دو، چه در موفقیت ها و چه در شکست های انسان نقش دارند، چرا برخی انسان ها می کوشند شکست های خود را به قضا و قدر الهی نسبت دهند؟

معمولاً آدم ها نمی خواهند بپذیرند که خودشان علت شکست های خود بوده اند و تصمیم های غلط آنها باعث شده که فلان حادثه و اتفاق پیش بیاید و نتوانند موفق شوند.